

FRI-2G.510-1-ESIS2-02

CLAIMS OF (NON-)DISCRIMINATION BY THE TURKISH LINGOCULTURAL COMMUNITY IN BULGARIA^{56, 57}

Esin Veysalova-Miteva, PhD Student

PhD programme in Political Science

Faculty of Business and Management

University of Ruse "Angel Kanchev", Bulgaria

Phone: 0893205487

E-mail: eveysalova@uni-ruse.bg

Abstract: *In the period from 1878 to 1989 the Turkish linguocultural community in Bulgaria experienced both discrimination and non-discrimination practices, incl. a complete isolation within a so called vazroditelen process. After 1989 in the context of western foreign policy orientation of the country, a new model of governance of cultural diversity was adopted. Important reforms were implemented such as restoration of names, representation in parliament, opportunity to practice one's own religion and traditions, use of "mother tongue", etc. The paper finds out, that today representatives of the community are more likely to state, that practices of discrimination decrease, and those of non-discrimination increase.*

Keywords: Cultural diversity, Turkish linguacultural community, Discrimination, Non-discrimination.

JEL Code: A13

УВОД

След Освобождението на България през 1878г. започва един дълъг кръговрат на практики на дискриминация и недискриминация спрямо останалите представители на територията на страната от турска лингвокултурна общност, продължаващ чак до 1989г. Смяната на различни управляващи, партии и дори политически режими винаги се е отразявал върху живота на турската лингвокултурна общност в страната. Някои от управляващите вземат решение да поддържат добросъседски отношения с Турция, като резултат от решението бива и прилагането практики на недискриминация върху турското население в страната. Други управляващи от своя страна избират „пряк път“ към „извеждане“ на турската държава от политическия живот на България чрез политики на дискриминация, гонения и натиск върху общността, живееща в България.

До 1989г. с окончателното падане на комунистическия режим в България, турската лингвокултурна общност винаги е живяла в несигурност и очакване и много често е била поставяна между два варианта – да остане да живее под натиск, репресии и дискриминация или да избере несигурния път към Турция.

След Освобождението на България през 1878г. започва един дълъг кръговрат на практики на дискриминация и недискриминация спрямо останалата на територията на страната турска лингвокултурна общност, продължаващ чак до 1989г. Смяната на различни управляващи, партии и дори политически режими винаги се е отразявал върху живота на турската лингвокултурна общност в страната. Някои от управляващите вземат решение да поддържат добросъседски отношения с Турция, като резултат от решението бива и прилагането практики на недискриминация върху турското население в страната. Други управляващи от своя страна избират „пряк път“ към „извеждане“ на турската държава от

⁵⁶ Докладът е представен на 27.10.2022 г. в секция Европеистика и международни отношения с оригинално заглавие на български език „ДИСКРИМИНАЦИЯ ИЛИ НЕДИСКРИМИНАЦИЯ: КАКВО КАЗВАТ ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА ТУРСКАТА ЛИНГВОКУЛТУРНА ОБЩНОСТ В БЪЛГАРИЯ“.

⁵⁷ Настоящият доклад е в изпълнение на проект на Факултет "Бизнес и мениджмънт" на тема "Изследване на регионалните потенциали за развитие на социално иновативни екосистеми в условия на дигитална трансформация", финансиран от Фонд "Научни изследвания" на Русенски университет „Ангел Кънчев“.

политическия живот на България чрез политики на дискриминация, гонения и натиск върху общността, живееща в България.

До 1989г. с окончателното падане на комунистическия режим в България, турската лингвокултурна общност винаги е живяла в несигурност и очакване и много често е била поставяна между два варианта – да остане да живее под натиск, репресии и дискриминация или да избере несигурния път към Турция.

Днес в контекста на членството на България в ЕС и политиките, които страната подема във връзка с правата на човека и опазването на културното многообразие на територията ѝ, турската лингвокултурна общност твърди, че практиките на дискриминация спрямо представители ѝ намаляват, а тези на недискриминация се увеличават. Твърдението им се доказва чрез проведена се анкета сред 101 души, представители на турската лингвокултурна общност.

ДИСКРИМИНАЦИЯ ИЛИ НЕДИСКРИМИНАЦИЯ?

В *Конституцията на България*, чл. 6 ал. 1 е подчертано, че „*Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права*“, като в чл. 6 ал. 2 се допълва, че „*не се допускат никакви ограничения на правата, основани на раса, народност, етническа принадлежност и др.*“. (В. Методиев, 2003) В България всяко лице, принадлежащо към етническо, религиозно или езиково малцинство, има право да избере дали да бъде третирано като такова или не, без това да води до неблагоприятни, за лицето последици.

Държавата е част от многостепенно управление, а управлението на проблемите на национално ниво е най-важно при разрешаването им, както гласи и принципът на субсидиарност на МСУ, от тук идва и важността на държавната политика, спрямо лингвокултурните общности в страната.

Настъпилите демографски промени, като отрицателния естествен прираст и емиграцията в страната, оказват голямо влияние и върху езиковите общности, така например от началото на хилядолетието и преброяването през 2001г. до 2011г., групата на турската лингвокултурна общност в България спада от 757 781 на 588 318 лица. (Преброяване 2011 (Окончателни данни), 2011) Общността представлява втората по големина етническа група след мнозинствената.

Според критериите, приети в Копенхаген през 1993г., за присъединяване към ЕС, страните които желаят да се присъединят трябва да имат на първо място – стабилни институции, гарантиращи демокрация, върховенство на закона, човешки права и зачитане и защита на малцинствата. Само 4 години по-рано обаче в България е извършено най-голямото потъпкване на права на човека спрямо турската лингвокултурна общност, която и до днес не е призната за официално малцинство.

Когато след 1993г., държавата става кандидат-член на ЕС е в изправена пред задължението и трудната задача да промени своите политически и социални възгледи, като положи в основата им европейските ценности, които са в основата и на „*acquis communautaire*“. Тези промени несъмнено се отразяват и на културното многообразие в лицето на езиковите общности в държавата. Оттук насетне страната ни трябва да приема и прилага различни закони, политики и практики за опазването на това многообразие като в основата им ще стои недискриминацията.

Опазването на културното многообразие, в лицето на езиковите общности в страната, означава и подсигуриране протичането на нормалния им начин на живот, включващ работата и ежедневието им. Защитата на основните права на хората, принадлежащи към такава общност, стои в основата на интеграцията и приемането на различието в културата.

След тази година в политиката на България започват различни законодателни и административни промени. Всички те са в насока към децентрализация; финансиране на политиките, свързани с културното многообразие; подобряване на достъпността до информация; насърчаване на културното многообразие, както и не само опазване, но и

популяризиране на културното наследство в страната; промени в законодателството, отговарящи на нуждите на новите социално-икономически предизвикателства; създаване на среда, улесняваща културното развитие и интеграцията.

Днес са минали 15 години откакто България е член на Европейския съюз, страната ни прилага и спазва различните нормативни уредби на Съюза и има добра изградена национална законова рамка. Във връзка с написването на дисертационен труд на тема „Многостепенно управление на културното многообразие в Европейския съюз. Изследване върху гледни точки от България“, за да установим мнението на гражданите от турската лингвокултурна общност, относно прилагането на законите, както и възприетите политики на България, в периода 01.07.2022- 31.07.2022, проведехме анкета сред 101 души от нейните представители.

На Въпрос дали са чували за практики на дискриминация и колко често, отговорилите 40,6% не са чували за такива и не са били обект на такава в страната, след присъединяването ѝ към ЕС. 41,6% са чували редки случаи на дискриминация, едва 17,8 % знаят за чести случаи на такива прояви.

От отговорите можем да заключим, че практиките на дискриминация спрямо обществото намаля и случаите на дискриминация, както става ясно от друг въпрос са по-скоро между личности, а не на национално ниво и не са подбудени от страна на държавата, както в периода на управление на комунистическия режим.

Според резултатите и отговорите със свободен текст на следващия въпрос - в страната ни **най-често се нарушава Кодексът на труда и описания по-горе чл. 172, според който при наемане на работа не бива да се вземат под внимание признаци като пол, раса, етнос и др.** В 20 от отговорите се твърди, че хората с „различни имена“ и хората от турската лингвокултурна общност винаги са на „второ място“ при наемане на работа, често не им се предлага повишение, което заслужават, или дори биват „спъвани“ по различни начини в работния им процес. В някои от отговорите дори се споменава, че хората от различните общности биват подценявани и в учебен план.

Днес дори и да не е изчезнала напълно дискриминацията, както твърдят и много от представителите на турската общност, всъщност се наблюдава увеличение на практиките на недискриминация. Според отговорите на 86,7% или 85 човека, след присъединяването на България в ЕС, гражданите от турската лингвокултурна общност не срещат никакви пречки при практикуването на своите традиции и опазването на своята култура. Както знаем практикуването на религията, както и на традиции, различни от комунистическите, дълги години е било забранено в България.

До скоро хората от турската лингвокултурна общност да са водели „капсулиран“ или по-скоро „затворен“ живот, най-вече в селските райони, където са имали възможност без да привличат внимание да практикуват своите традиции и обичаи. Днес обаче в следствие на урбанизацията и под въздействието на глобализацията би следвало това да става все по-трудно, с отговорите си, обаче представителите на турската лингвокултурна общност показват, че продължават имат възможност да практикуват своите религия, традиции и култура. Това доказва, че практиките на недискриминация в страната се увеличават.

Според останалите 13,2% от анкетираните има пречки при опазването на културата и традициите на турската лингвокултурна общност в страната. Отговорите им отворения въпрос, дават примери, че нарушенията отново най-често са по отношение на спазване на Трудовия кодекс. Според отговорилите, те или техни познати най-често нямат възможност да се възползват от почивни дни за празниците Курбан и Рамазан Байрам, което им е тяхно право, според чл.173 ал. 2 от Кодекса на труда. Това отново говори, че дискриминацията спрямо „различните традиции и празници“ не е от страна на държавата, която е осигурила достатъчно база за опазване на културното многообразие в лицето на културните изяви и традиции, чрез приемането и на закона за вероизповеданията, а по-скоро на гражданско ниво.

Друг отговор сочи, че храмовете (джамиите) на турската лингвокултурна общност също са пренебрегнати и не се поддържат, това от своя страна би довело до загуба на

културно наследство и както държавата се грижи за опазването на църквите и манастирите, би следвало да се приложи практика и за опазване на всички храмове на различните религиозни групи в страната. Тук мога да добавя, че за опазването на храмовете на исляма или джамиите, всъщност следва да се грижи главното мюфтийство в Република България, което е финансирано и на национално и на европейско ниво. Храмовете, които са обявени за паметници на културата от своя страна се поддържат от държавата и са под закрилата на Министерството на културата и след прояви на вандалщина, Министерството се грижи храмовете да бъдат възстановени.

Доказателството за увеличение на практиките на недискриминация е стремежът на България да развие своята политика за опазване на културното многообразие. С цел развиването на политиката си на недискриминация през 2021г. Република България по препоръка на Консултативния комитет по РКЗНМ значително увеличава и бюджета за запазването и развитието на културата на етническите лингвокултурни общности. Според Петия доклад на България във връзка с изпълнението на препоръките на Консултативния комитет, страната е разработила програми за провеждане и постигане на целите на държавната политика, *чрез създаване и прилагане на ефективни механизми за партньорство и координация с общини, неправителствени организации, музеи, галерии и други културни институти*, при спазване на принципа за насърчаване на културното многообразие.

Министерството на културата със своите програми в различни области (културно наследство, сценични изкуства, любителско творчество, библиотечно дело и издателска дейност) ежегодно предоставя равен достъп и участие в културния живот, като подкрепя регулярно финансово организирането на фестивали, събори, конкурси, спектакли и други събития, които осигуряват достъп и участие в общественния културен живот, развиват и популяризират традиционната култура (включително и тази на различните езикови общности), както и постиженията в съвременните изкуства. (Република България, 2021)

Министерството на културата работи по изпълнението на горе споменатите програми, съсредоточени върху опазване на културата и културното наследство и с цел местно и регионално развитие, а от друга страна се създават и условия, както и за социална интеграция и популяризиране на културите на лингвокултурните общности, така и за свободно интеркултурно общуване в местното общество.

От 2003 г. Генерална дирекция „Трудова заетост, социални въпроси и равни възможности“ към Европейската комисия провежда общеевропейска кампания за борба с дискриминацията основана на расова или етническа принадлежност, религия или вяра, физическо увреждане, възраст или сексуална ориентация. Информационната кампания „За различността. Против дискриминацията“ популяризира положителните ефекти от многообразието и предоставя информация относно законите срещу дискриминацията валидни в целия Европейски съюз. Много от дейностите включени в кампанията се организират на национално и местно ниво във всяка страна-членка на ЕС, с подкрепата на европейските институции. Те включват партньорства при организиране на национални събития, връзки с медиите, производство и разпространение на материали на кампанията на 23 езика и организиране на журналистически конкурс. (Димитрова, н.д.)

На местно ниво от многостепенното управление за опазването на културното многообразие е създадено между община Сливо поле (Русенска област) и Община Тутракан (Силистренска област) сдружение с нестопанска цел, представляващо местна инициативна група (МИГ). МИГ Тутракан – Сливо поле разработва стратегия по подхода „Водено от общностите местно развитие“ (ВОМР), която се изпълнява на територията на две области – Силистра и Русе. Стратегията е с многофондово финансиране и се подкрепя от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР).

Стратегическата цел за периода 2018-2023г. на този МИГ е интегрирано и устойчиво развитие на основата на конкурентноспособна икономика, привлекателна жизнена среда, валоризирано и съхранено природно и културно-историческо наследство, на територията на общините Сливо поле и Тутракан. Двете общините са ярък представител на културното

многообразие и добросъседството между различните етноси, с население от общо 27 080 души за двете общини и 26 населени места, от които 2 града и 24 села.

Една от политиките, които прилага МИГ е организирането на различни събития, на които етносите могат да представят своите традиции и обичаи пред различни гости. Така например на 6 май 2022г. в Сливо поле е проведен „Гергьовден на етносите“ – Програмата е финансирана от ЕС по оперативна програма за развитие на селските райони и мярка за „Съхраняване и популяризиране културно-историческото и природното наследство на територията на МИГ „Сливо поле – Тутракан“. А друго такова събитие, свързано с обичаите на турската лингвокултурна общност в общината е и организираният на 10.09.2022г. „Празник на баклавата“ в с. Кошарна общ. Сливо поле.

В допълнение следва да се отбележи и включването на насърчаването на недискриминацията и толерантността в образователния процес в цялата страна от учебната 2020/2021, чрез включването на учебен предмет за 11 клас – „Идентичности и различия в обществото“. По предмета учениците следва да изучават теми, свързани с ролята на езика, религията, етническата принадлежност и традициите за социална обвързаност и различия в обществото. От своя страна, ако в часа присъстват представители на лингвокултурните общности имат възможност да представят своята култура.

През 2020г. е спонсориран и създаден и театрален спектакъл - „Назови ме с моето име“, документален театър за пострадалите в периода на „Възродителния процес“. Според петия доклад на България във връзка с изпълнението на РКЗНМ спектакълът се приема изключително добре сред турската лингвокултурна общност и се радва на голяма посещаемост в България, а предстои и представянето му в Турция. Новини на турски език по Българската национална телевизия, както и предавания по българското национално радио, също са част от политиката за опазване на културното многообразие на България.

Както става ясно и от Четвъртия доклад на Консултативния комитет по РКЗНМ – България постепенно развива законодателството си относно недопускане на дискриминация спрямо лингвокултурните общности, а от друга страна постоянно развива и своята политика за опазване на културното многообразие в лицето на етническото богатство на страната. След присъединяването ни към ЕС, от страна на българските власти се полагат значителни усилия за насърчаване на междуетническата и междурелигиозна толерантност, а основната цел е достигане на европейските ценности и вкореняването им в българската етика.

Често обаче мнозинството в обществото има дискриминационни нагласи без дори да ги осъзнава. Борбата с тези предразсъдъци от своя страна е много по-трудна, отколкото тази с явните дискриминационни прояви. Усилията на държавните институции и неправителствените организации трябва да бъдат насочени, точно към тези „скрити“ дискриминационни нагласи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След предприєдинителния към ЕС период за България, политиката на страната спрямо различните от мнозинствената общност коренно се променя. Тя започва да работи в насока на недискриминация на „различните“ и се опитва да положи основите на европейските ценности, една от които е и обединението на многообразието.

Процесите на създаване на политики, свързани с опазването на културното многообразие в ЕС все пак не са уеднаквени и зависят изцяло от индивидуалната история и типа на правителството на страната. На всяка от страните-членки на ЕС се дава възможност индивидуално да планира своята културна политика. От друга страна всяка държава сама определя и степента на ангажираност, както на национално ниво, така и на местно ниво.

Като член на ЕС България трябва да се съобразява с приетите от Европа нормативни документи. Всяка година страната ни бива оценявана във връзка с прилагането на международното право на национално ниво, а една от най-важните оценки, която страна получава чрез доклад, е свързана с приложението на Рамковата конвенция за защита на правата на националните малцинства. Според последния такъв в България има една добре

изградена правна рамка, но тя не е ефективна, най-вече поради липсата на наказания. Това е причината, поради която срещу България в Европейския съд в Страсбург се водят дела и според последно взети решения тя ще бъде санкционирана.

Страната все пак си взема поука от получаваните оценки и се стреми да коригира своите грешки, в учебната програма от 2021г. е включен час, в който учениците ще изучават културата на етническите общности и ще имат възможност да се запознаят с различията в културите.

Потвърдено и анкетиранияте представители на турската лингвокултурна общност в страната, можем да твърдим, че днес в контекста на ЕС те се чувстват значително по-защитени и рядко се сблъскват с практики на дискриминация.

В България няма работещи НПО, които да представляват турската лингвокултурна общност. От своя страна този вид организации са един силен инструмент, който може да помогне на държавата за развитието и затвърждаването на политиката ѝ на недискриминация, чрез представителство, контакт и диалог, които да засилят въздействието на различните кампании. Те са и един от основните инструменти, който може да допринесе за опазването на културното многообразие в страната.

REFERENCES

Advisory Committee on the Framework for the Protection of National Minorities (2020), Forth Opinion on Bulgaria: *Report adopted on 26 May 2020*.

Metodiev, V. 2003. Bulgaria's constitutions and constitutional projects. Sofia: Petar Beron Press (Оригинално заглавие: В. Методиев, Л. С. (2003). *Българските конституции и конституционни проекти*. София: ИК "Петър Берон".)

Republic of Bulgaria (2021) Fifth Report submitted by Bulgaria: *Pursuant to art. 25 (2) of the Framework Convention for the Protection of National Minorities*. Sofia

Census 2011 (Final data). (2011) URL: <https://www.nsi.bg/census2011/NPDOCS/Census2011final.pdf> (Accessed on 12.10.2022)

Dimitrova, M. (n.d.) Bulgaria about everyone. URL: <https://www.kzd-nondiscrimination.com/layout/index.php/za-nas/325-qz> (accessed on 13.10.2022)

Veysalova-Miteva, E. (2022) Survey of the Turkish linguacultural communities' opinion about the Bulgaria's policy relative to them: *results*. URL: https://docs.google.com/forms/d/13w_t2vesVS03zgr-OBQalEMVWVNWzh_19PTyrWpTmi8/edit#responses (Accessed on 11.10.2022)